

Islam in Asian and African Countries Ислам в странах Азии и Африки

DOI [10.31162/2618-9569-2019-12-2-451-460](https://doi.org/10.31162/2618-9569-2019-12-2-451-460)
УДК 930.1:1

Original Paper
Оригинальная статья

İdeal Devlet Düşüncesinin Dönüşümü: Batı Örneği

P. Guluzade^{1, 2, a}

¹ Istanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye Cumhuriyeti

² Azərbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Bakü, Azərbaycan Cumhuriyeti

^a ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0456-0799>, e-mail: prquluzade@gmail.com

Özet: Yaşam boyunca daha ileriye gitme ve iyi olana ulaşma amacıyla şekillenen insanoğlunun yaşamı yalnızlık içinde değil de başkalarıyla beraber varolmakla şekillenmektedir. Düşüncülere göre insanlar kendi gereksinimlerini karşılamak için topluluk halinde yaşamayı tercih etmektedirler. Tek başına gücünün yetersizliğinin farkındalığıyla böyle bir oluşuma giden insanların en değerli şeyleri olan yaşamlarının sürdürülmesi faktörü burada öne çıkmaktadır. Birlikte yaşamın sağladığı kolaylıktan yararlanmayı da belirtmek gerekmektedir. Bu amaç uğrunda insanoğlu yüzyıllardır toplu halde iyi bir şekilde yaşama gayesini gerçekleştirmek için çeşitli düşünceler ortaya koymaktadır. Çünkü insanoğlu hep diğerlerine ihtiyac duymakta ve bunun sonucu olarak toplu yaşama zorunluluğu sorunu ortaya çıkmaktadır. Bunun da ideal bir devletle gerçekleştirebileceğine inanılmaktadır. Düşüncülerin ileri sürdükleri toplu yaşam biçimlerini inceleyerek çeşitli zaman dilimlerinde devletle ilgili görüşlerin ne olduğu ve nasıl bir dönüşüm geçirdiğine değinmek gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda sözkonusu çalışmada Platon, Aristoteles, Augustine, Hobbes, Locke, Rousseau ve Marx`tan hareketle özellikle Batı`da bu dönüşümün nasıl bir seyir izlediği araştırılarak felsefi bir temellendirmeye yapmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: devlet; dönüşüm; birlikte yaşam; gereksinim; düşünce

For citation: Guluzade P. İdeal Devlet Düşüncesinin Dönüşümü: Batı Örneği. *Minbar. Islamic Studies*. 2019;12(2):451–460. DOI: [10.31162/2618-9569-2019-12-2-451-460](https://doi.org/10.31162/2618-9569-2019-12-2-451-460).

Контент доступен под лицензией Creative Commons Attribution 4.0 License.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License.

Transformation of the Idea of an Ideal State: Seen from the West

P. Guluzade^{1, 2, a}

¹ Istanbul University, Istanbul, Republic of Turkey

² Azerbaijan State University of Economics, Baku, Republic of Azerbaijan

^a ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0456-0799>, e-mail: prquluzade@gmail.com

Abstract: the life of a human has a purpose of progress and achieving of prosperity, however, not by remaining in solitude but by sharing the life and its experience with others. According to the Western thinkers, people prefer to live in communities to meet their needs. For the purpose of convenience and survival as a community people since many centuries were occupied with an idea of safe and convenient communal way of living. It was hoped that such an idea could be fully realised in a form of an Ideal State. The author examines the genesis of the views and opinions expressed by the Western philosophers regarding this problem as well as their subsequent transformations. He starts with Plato and continues with Aristotle, Augustine, Hobbes, Locke, Rousseau and Marx.

Keywords: state, ideal; State, ideal, views of Plato; state, ideal, views of Aristotle; state, ideal, views of Augustine; state, ideal, views of J. Locke; state, ideal, views of Th. Hobbes; state, ideal, views of J.-J. Rousseau; state, ideal, views of K. Marx

For citation: Guluzade P. Transformation of the Idea of an Ideal State: Seen from the West. *Minbar. Islamic Studies*. 2019;12(2):451–460. (In Turk.) DOI: 10.31162/2618-9569-2019-12-2-451-460.

Становление и трансформация представлений об идеальном государстве в западноевропейской философской мысли

П. Гулузаде^{1, 2, a}

¹ Стамбульский университет, Стамбул, Турецкая Республика

² Азербайджанский государственный экономический университет,
Баку, Азербайджанская Республика

^a ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0456-0799>, e-mail: prquluzade@gmail.com

Резюме: цель человеческой жизни – прогресс и процветание. Достижение ее в одиночку затруднительно или невозможно. Именно поэтому, по мнению западных мыслителей, люди предпочитают формы коллективного общежития. В целях удобства и выживания как сообщества люди на протяжении многих веков были одержимы идеей создания механизма общежития, которое было бы взаимобезопасно и взаимовыгодно. Полагали, что такая идея может быть полностью реализована в форме идеального государства. Автор рассматривает генезис взглядов и мнений, высказанных западными философами в отношении этой проблемы, а также их последующее раз-

вение. Он начинается с Платона и продолжает Аристотелем, Августином, Гоббсом, Локком, Руссо и Марксом.

Ключевые слова: государство, идеальное; государство, идеальное, представления Аристотеля о; государство, идеальное, представления Бл. Августина о; государство, идеальное, представления Дж. Локка о; государство, идеальное, представления Ж.-Ж. Руссо о; государство, идеальное, представления К. Маркса о; государство, идеальное, представления Платона о; государство, идеальное, представления Т. Гоббса о

Для цитирования: Гулузаде П. Становление и трансформация представлений об идеальном государстве в западноевропейской философской мысли. *Minbar. Islamic Studies*. 2019;12(2):451–460. (На турец. яз.) DOI: 10.31162/2618-9569-2019-12-2-451-460.

Giriş

İnsanoğlunun en iyiyi isteme nedeninin altında hiç kuşkusuz iyi bir yaşam standardını elde etmek amacı yatmaktadır. İyi yaşamı sağlamak için kişinin kendi ihtiyaçlarını karşılaması esastır. Durmadan değişen ve artan gereksinimlerin karşılanması için kişinin başkalarına ihtiyacı vardır. Beraber yaşama insanları belli bir yönetim altında toplamıştır. Bunun sonucu olarak yönetilenler ve yöneticiler sınıfı oluşmuştur. Devletin yapısının belirlenmesi bu iki sınıfın birbiriyle anlaşması ve mücadelesi sonucunda gerçekleşmektedir. Yönetici kesim her zaman düşünürlerin eserlerinin odak noktası olmuştur. Onların tutumları toplumun gelişimi veya çöküşünde esas gücü oluşturmaktadır. Yönetilenler ise her zaman yönlendirilen kesim olmuştur. Toplumdaki bu kesim, çoğunluğu kapsayan ve belli dönemlerde ve basamaklı bir şekilde yönetime dolaylı veya dolaysız katılma imkanı elde etmişlerdir. Halkın yönetime katılma haklarına daha çok modernleşme döneminde değinilmiştir.

Geleneksel Devlet Görüşü

İlk olarak Eski Çağ düşünürü olan Platon'a bakarsak, onun "Devlet" eseriyle geliştirdiği devlet görüşü hala kendi etkisini göstermektedir. Bir insan bir eksiği için, bir başkasına, başka bir eksiği için de bir başkasına başvurmaktadır. Eksikler insanların biraraya toplanmasına yol açmaktadır. Hepsi yardımlaşarak bir ortaklık içinde yaşarlar ki, bu türlü yaşamaya toplum düzeni denir [1, s. 369b-c]. Toplumu yapan insanların gereksinimleridir. Kişinin gereksinim duyduğu ilk en büyük şey varlığını ve yaşamını sağlayan yiyeceklerdir. Sonraysia barınacak bir yer ve giyecektir [1, s. 369d]. Platon'a göre toplumu oluşturan etken insanların gereksinimleridir ve bu sayede de insanlar beraber yaşama zorunluluğu hissetmektedirler. Platon'a göre toplumda üç sınıf mevcuttur ve bunlar yönetenler, koruyucular ve yönetilenlerdir. Her sınıfın kendi üzerine düşen görevleri iyi bir şekilde yerine getirmesi devletin ayakta kalmasının ve güçlü olmasının en önemli etkenidir. Bunun için de devletin üzerine bu kişileri yetiştirmek görevi düşmektedir. Burada düşünürün göre önemli olan koruyucu ve onların arasından çıkacak olan yöneticilerin eğitilmesidir. Çünkü zanaatkarlıkla uğraşanların (yönetilenler) pek de eğitim geçmesine gerek yoktur. Onlar için esas olan en iyi bildikleri işlerde çalışmalarıdır.

Platon koruyucu veya bekçi olarak tanımladığı sınıftan bahsederken, onların nasıl yaşayacağını belirtmektedir. Koruyucular belli bir ücret alacaklar ve aldıkları bu ücret onların sadece geçimlerini sağlayacaktır. Onların en önemli amacı toplumu iç ve dış tehlikelerden korumaktır. Bu yüzden Platon onların eğitime önem vermektedir [2, s. 108]. Düşünür bu sınıfın bozulmaması gerektiğinin altını çizerek, yönetenler sınıfının da koruyucular arasından seçileceğini söylemiştir. Yönetenler de en iyiler arasından seçilecektir. İyi bir devletin oluşması için filozofların devlette kral olması gerekmektedir. “Yani akıl gücüyle devlet gücü birleşmedikçe, kesin bir kanunla herkese yalnız kendi yapacağı iş verilmedikçe, devletlerin başı dertten kurtulamaz, insanoğlu da bunu yapmadıkça tasarladığımız devlet mümkün olduğu ölçüde bile doğamaz, kavuşamaz gün ışığına” [1, s. 473e]. Platon’a göre iyi bir devlet için filozof krala ihtiyaç vardır. Özellikle eğitim ve deneyim sayesinde yetiştirilebileceğini vurgulayan düşünür bu süreçte bilgeliğin önemine değinmektedir. Platon’un kurguladığı ideal devletin gerçekleşmesi için bu etkenlerin önemi büyüktür.

Aristoteles için topluluğun oluşturulma nedeni iyi yaşamı sağlamaktır [3, s. 1279a]. İnsanlar ne olursa olsun birbirlerine ihtiyaç duymakta ve bu ihtiyacın maddi olmasına gerek yoktur. İnsanlar manevi gereksinimleri nedeniyle de birbirlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Mutlu olmak için bir arada bulunması gereken üç temel gerekliliğin temini önemlidir. Bunlar, uygun ekonomik koşullar, uygun çevre ve uygun bir siyasal yapıdır, mutlu bir insan bunların üçüne de sahip olmalıdır. İnsanların yaşam süreçlerindeki amaçları iyi bir yaşam sürmektir. Bunu Aristo gemi örneğinden hareketle açıklamaktadır. Gemideki tayfa kürekçi, dümençi, gözcü gibi çeşitli görevlere sahiptir. Bu insanların amacı yolculuğun düzgün bir şekilde geçmesidir. Aynı şey insanlar için de geçerlidir. Her ne kadar birbirlerinden çok farklı olsalar da devletin amacı, ortaya konan anayasanın devamını sağlamaktır. Bu nedenle vatandaşların ve anayasanın iyiliği ortaktır [3, s. 1277a].

Aristoteles’te yöneten ve yönetilenin de bir araya gelmesi iyi yaşam koşulunu sağlamaktır. “Gerekli şeyleri önceden zekası sayesinde fark edebilen bir insan doğal olarak efendidir, tüm bunları beden gücüyle becerebilen bir insan ise doğal bakımdan köledir, yani yönetilendir” [3, s. 1252b]. Bu nedenle düşünür efendi ve köleyi bir araya getiren ortak çıkardan söz etmektedir. Aile ilk olarak erkeklerle kadınların ve kölelerin birleşmesinden ortaya çıkmaktadır. Daha sonra günlük ihtiyaçlar dışındaki diğer ihtiyaçların da karşılanması amacıyla çok sayıda ev birleştiğinde köy oluşmaktadır [4, s. 303]. Aristo aile üzerinden yola çıktığı için bu düzenin de yönetim şeklinin doğal olarak krallık olduğunu söylemektedir. Her evin yaşlı üyesi adeta bir kral gibi o evi yönetmektedir [3, s. 1252b]. Daha sonra köylerin bir araya gelmesiyle de kent devletleri oluşmaktadır. Böylece süreç tamamlanmış olur ve iyi yaşamak esas amaç haline gelmiş olur. Bunu sağlamak da iyi bir yasa yapmaktan geçer ve bu da yönetenlerin üzerine düşmektedir.

Augustine “Tanrı Devleti” eserinde Dünyevi Devleti insan dünyaya indirilmesinden son yargı gününe kadar sürecek dünya üzerindeki tecrübesi olarak tanımlamaktadır. Augustine için bu devlet insanların ilk günah’ın kefaretinin ödemektedirler.

Burası intihar, sefalet ve hastalıklı bir dünyadır [5, XI, 23]. Augustine ilk günah`ı işlemiş Adem`in çocukları olarak gördüğü insanın karanlık ve karamsar bir portresini ortaya koymaktadır. Eserde insan genelde çıkarları peşinde koşan, başkaları üzerinde hakimiyet kurmaya çalışan, dünyevi zevklere ve ihtiraslara kendini kaptırmış bir varlık olarak tanımlanmaktadır. İlk günah`tan sonra doğan her çocuk günah yüklüdür. Sadece Hz. İsa`yı bir istisna olarak kabul eder. Günah işleyerek Cennet`ten düşmüş içi kötülüklerle dolu olan insanların cezalarını bu dünyada çekmelerinin bir anlamda sistemli bir şekilde kendini göstermesi olarak görülen Dünyevi Devlet, insanoğlunun aynı zamanda şiddet ve korkunun nisbi olarak önüne geçmesi için Tanrı tarafından ödüllendirilmesi olarak da görülebilir.

Dini değerlendirmeleriyle bilinen Augustine göre, insanlara krallıkları ve imparatorlukları bahşeden Tanrı`dır. Tanrı bu dünyadaki iyi insanlara göklerdeki Krallığı`nda mutluluk bahşedecektir. Augustine Tanrı`nın adil olmayan hiçbirşeyi bahşetmeyi arzu etmediğini söyler [6, V, 21]. Bu yüzden de Augustine göre Tanrı insanlara kaotik ortamdan kurtulmaları için devlet kurmayı bahşetmiştir [2, s. 208]. Devlete itaatin önemine de değinerek, yasalara uyulmasını öngörmüştür. Bunun içinde devletin yönetiminde Kilise`nin yerini özel olarak vurgulanmıştır. Düşünüre göre kilise sayesinde insanlar günahlardan arınarak gerçek devlet olan Tanrı Devleti`ne varabilirler.

Modern Dönemde Devlet

Filozoflar özellikle bu döneme kadar kurguladıkları devletleri daha çok dini temele bağlayarak gerçek olana varmanın yollarını aramışlardır. Bu görüş 16.yüzyıldan sonra artık etkisini kaybetmeye başlamıştır. Bunu en iyi şekilde ingiliz düşünür Thomas Hobbes`ta görebiliriz. “Devlet olmadıkça herkes herkese karşı daima savaş halindedir. Bundan şu açıkça görülür ki, insanlar, hepsini birden korku altında tutacak genel bir güç olmadan yaşadıkları vakit savaş denilen o durumun içindedirler ve bu savaş, herkesin herkese karşı savaştır” [7, s. 94]. Düşününün ileri sürdüğü temel doğa yasası olan yaşamı koruma ve güvence altına alma hakkı vazgeçilemez ve devredilemezdir. Bunun dışında, insanlar, sürekli barışı ve güvenliği sağlayabilmek için bazı haklarından feragat etmek, ortak bir güce devretmek zorunda kalmışlardır.

Hobbes için insanın en öncelikli amacı varlığını sürdürmektir. İnsan yaşamını garantiye aldıktan sonra diğer amaçlarının peşinden gitmektedir. “Bu durumda, insan doğasında üç temel kavga nedeni buluyoruz. Birincisi, rekabet; ikincisi, güvensizlik; üçüncüsü de, şan ve şeref” [7, s. 94]. İnsanın rahat ve güvenli bir şekilde yaşaması için egemenlik kurumuna ihtiyaç vardır. Hobbes devlet öncesi dönemde herkesin herşeyi yapma hakkının olduğu doğa durumundan bahsetmektedir. Bir şeyi elde etmek için diğerleriyle mücadele veren insanlar arasında kavga vardır ve bu da insanları yokolmaya götürmektedir. Bireyler, yaşadıkları toplumun güvenliği için kendilerini her şey üzerinde hak sahibi yapan tüm doğal haklarını bir kişiye ya da heyete devretmişlerdir. Hobbes devlet kurulduktan sonra egemenin tüm hak ve yetkileri kazandığını belirtmektedir. “İnsan, hem yaşamını hem de yaşamının korunmasının araçlarını

ilgilendiren kendi güvenliğini sağlamak için belli haklarını devreder” [7, s. 132]. Birey sadece büyük bir hayati tehlikeyle karşılaştığında yaptığı sözleşme geçersiz kalmaktadır [2, s. 478]. Hobbes egemenin değiştirilemez, vazgeçilemez, eleştirilemez, itiraz edilemez olduğu iddia etmektedir. Egemenin koyduğu yasalara uyma zorunluluğu bu gerçeğin bir sonucudur [7, s. 132]. Hobbes devletin yükümlülükleri olduğunu belirtmektedir. Bunlardan en önemlisi halkın iyiliğinin sağlanmasıdır. Halkın iyiliği toplumun güvenliğinde ilişkilendirilmektedir. Burada sadece insanları korumak değil, aynı zamanda onların rahat ve konforlu bir şekilde hayat sürmeleri esastır. İnsanların eğitilmesi gerektiğinin de bilincinde olmak ve yürütülen politikaların halk tarafından anlaşılması ve kabulü de bu faktöre bağlıdır [7, s. 249].

Diğer bir İngiliz düşünürü John Locke da insanların ilk önce doğa durumunda yaşadıklarını söylemekteydi. Ona göre doğa durumunda herkes özgürdür. Ancak, bu özgürlük, herkesin dilediğini yapabileceği denetimsizlik durumu değildir. Her insan bu yaşam biçiminde eşit pay sahibidir. “Tabiat kanunun uygulanması herkesin eline verilmiş durumdadır, herkes bu kanunu ihlal edenleri ihlali engelleyecek seviyede cezalandırma hakkına sahiptir” [8, s. 25]. Doğa durumunda, hakkı ihlal edilen ve haksızlığa uğrayan kişinin, suçluyu cezalandırması bu yaşam tarzındaki en önemli sorun olarak görülmektedir. Çünkü bu durum, toplumu savaşa sürükleyebilmektedir. Savaş, insanların birbirlerini yok etmesine neden olduğu için toplumsal sözleşmeyle siyasi bir iktidar gerekli kılmıştır. “İnsanların devletlere bağlanmasının ve kendilerini hükümet altına koymalarının büyük ve başlıca amacı, Tabiat halinde pek çok eksikleri olan mülkiyetlerini korumalarıdır” [8, s. 99]. Kargaşanın giderilmesi ve oluşan sorunların çözümü için, bireyin elindeki hakların terk edilmesi ve uygar toplumda ortak bir iktidarın oluşturulması gerekmektedir. İnsanlar kendi istekleriyle doğa durumunda sahip oldukları iktidar haklarını uygar toplumda birleştirerek ortak bir yargı gücü oluşturarak olası tehditlere karşı kendilerini daha iyi koruma imkanı elde etmektedirler [8, s. 81].

Devletin olmasının temel amacı, insan hayatının, özgürlüğünün ve mülkünün doğa durumundan daha iyi korunmasını sağlamaktır. Devletin varlığının ikinci nedeni ortak ve tarafsız bir yetke olmasıdır. Bu sayede toplumdaki çatışmalar çözülebilmektedir. Üçüncü amaç, cezalandırma ve icra gücüdür [8, s. 14]. Locke, uygar toplum yurttaşlarının doğal haklarını ve bireysel özgürlüklerini yöneticilere karşı daha korunaklı hale getirmek için yönetimin ayrılmasını gerekli bulmaktadır [9, s. 103]. Bunları yasama, yürütme ve federatif olmak üzere üçe ayırır. “Yasama gücü, toplumun ve bireylerin korunması için devletin gücünün nasıl uygulanacağını idare etme hakkı olan bir güçtür. Çünkü sürekli icra edilecek ve gücü daima devam edecek kanunlar kısa bir süre içerisinde yapılabilir, bu sebeple yasamanın yapacak işi olmadığına sürekli durmasına gerek yoktur” [8, s. 113]. Yasama nitelik olarak emanet bir iktidardır. Emanettir çünkü varlığının meşruiyet şartı halkın gücüne dayanmasındadır. Yürütme gücünün temel amacı yasaların yürürlüğünü sağlamak ve yaptırımlarını yerine getirmektir. Federatif güç uluslararası alanda varlık gösterdiği için doğa durumunun hakim olduğu bir düzende işlemektedir [10, s. 210]. Yönetimin varlık amacını

mülkiyeti koruma, yargılama ve cezalandırma olarak göre Locke için kuvvetler ayrımıyla yönetenlerin elde etmiş olduğu yetki sınırlandırılmış olur. Bu durumdan da toplum karlı çıkmaktadır.

Fransız düşünürü Jean Jacques Rousseau`ya göre doğa durumu insanlar arasında özgürlük ve eşitliğin hüküm sürdüğü dönemdir. Eşitliğin sözkonusu olduğu doğa durumunda yaşayan insanların maddi gereksinimleri yiyecek ve dinlenmedir. Eşitsizliğin ana kaynağı mülkiyet düşüncesidir. Eğer özel mülkiyet düşüncesi gelişmemiş olsaydı, insanlar arasındaki savaş, düşmanlık ve eşitsizlik de olmazdı [11, s. 143]. Doğa durumunda insanların ihtiyaçları fazla olmadığı için kendi gereksinimlerini karşılamak aşamasında diğerleriyle sorun yaşamamaktaydılar. Zamanla gereksinim ve kaynaklar arasında oluşan dengesizlik, insanları kendi koşullarıyla yetinemez duruma getirmiştir. Başkalarının yetenek ve güçlerine gereksinim duymak insanları grup halinde yaşama itmiştir. Düşünüre göre beraber ve mutlu yaşama kişinin toprakları çitle çevirip burası benimdir demesiyle sona erer ve mücadele başlar. Mücadelenin sonucundan korkan insanlar onu durdurmak için sözleşme yaparak devleti oluşturmaya karar vermişlerdir. Bu sözleşme aynı zamanda doğa durumuna bir daha dönülemeyeceğinin göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Sözleşmeye göre herkes, tüm gücünü ve haklarını genel iradeye devredererek, kendi kişiliğini ve gücünü, onun yönetimine tabi kılmaktadır. Böylece cumhuriyet diye bir tüzel heyet ortaya çıkmaktadır. Her üye egemen otoritede pay sahibi olmakla birlikte devletin yasalarına itaat eden yurttaş haline gelmektedir [12, s. 150].

Rousseau toplumsal sözleşme ile insanların doğadaki gibi özgür olmalarını sağlayacak bir kavram ortaya atmaktadır. Düşünür buna genel irade adını vermektedir. Bir arada yaşayan insanlar kendilerini tek bir beden olarak algıladıkları sürece, tek bir iradeleri var demektir. Bu irade bütünün korunması ve genelin iyiliğini sağlamaktadır. Rousseau`ya göre, yalnız genel irade, devletin güçlerini onun kuruluş amacı olan herkesin iyiliğine uygun yönetebilmektedir. Toplumsal bağı kuran şey, birbirinden ayrı çıkarlar arasındaki ortaklıktan kaynaklanmaktadır. Ortak çıkar da genel irade sayesinde belli olmaktadır.

Mevcut devlet sistemlerinin işleyişi ekonomik temele dayandırarak farklı bir bakış açısı sunan alman filozof Karl Marx için üretim ilişkileri toplumsal yapıyı belirleyen temel unsurlardır [13, s. 69]. Üretim ilişkileri ekonomik yapıyı oluşturduğu için toplumdaki politik ve hukuki normlar onun üst yapısını belirlemektedir. Üst yapı üretim araçlarını ele geçirdiği için kendisini meşrulaştırma ve topluma empoze etme yolunda en önemli araç olarak devleti kullanmaktadır. Düşünüre göre devrim sonrası devletin varoluş sebebi değişecektir. Devlet bu süreçte sistemdeki değişim ve burjuvanın malvarlığına el konulmak için kullanılacaktır [14, s. 315]. Marx için klasik anlamda devlet, ekonomik gücü elinde bulunduran sınıfın yürütme kurulusudur. Devletin gerçek amacı üretim güçlerini ellerinde tutan egemenlerin iktidarlarını sürdürmesini sağlamaktır [13, s. 70]. Devlet egemenlere, çalışanları sömürme olanağı vermektedir. Bunu da ordu, mahkeme, polis aracılığıyla yapmaktadır. Sınıflara bölünmüş bir toplumda devlet, ekonomik olarak güçlü olan sınıfın siyasal gücüdür. Sayıca az olan

sömüren sınıfa, çoğunluğu oluşturan sömürülenlere hakim olabilmek için ekonomik gücün yanında zorlama mekanizması da gerekmektedir. İşte bu mekanizmayı devlet gerçekleştirmektedir. Marx için devletin varlık nedeni mevcut sistemdeki zenginleri korumaktan ibarettir. Toplumda işbölümüyle başlayan farklılaşmanın tarihsel seyrini eserlerinde veren düşünür sosyalizme giden yolda insanın nasıl bir değişim geçirerek kendine yabancılaştığını belirtmektedir [14, s. 317].

Marx'a göre işbölümü sayesinde halk yönetime katılamamaktadır. “Bir yandan işbölümünün, diğer yandan da sermaye birikiminin gelişmesiyle işçi, emeğin özel, son derece mekanik bir tarzına bağlanır. Böylelikle fiziksel ve manevi baskı altında maki-neleşir ve insan olmaktan çıkarak soyut bir etkinlik ve mide olur” [15, s. 21]. Sömürünün ötesinde insan, sadece emek taşıyıcı bir öğeye dönüşmektedir. Bu süreci düşünürü göre devrim sayesinde aşmak mümkündür. Devrim sonrası yönetilenlerin durumu daha iyiye doğru eğilim gösterecektir. Özellikle ekonomik koşullar üzerinden değerlendirme yapan Marx'a göre devrim sonrası diktatörlük bile halkın durumunu iyileştirecek ve kapitalizmin derinleştirdiği toplumsal sınıf yapısı ortadan kalkacaktır.

Düşünürün kurguladığı komünist topluma geçiş aşamalı bir şekilde gerçekleşecekti. İlk önce proletarya diktatörlüğü sonra komünizmin ilk aşaması ve sonra da komünizmin üst aşaması gerçekleşecektir. Önce proletaryanın üstünlüğü kurulmuş, sermaye burjuvaların elinden alınmış ve tüm üretim araçları devletin tekelinde toplanacaktır. Bu süreçte geçici olarak diktatoriyal yönetim devam edecektir. Çünkü sınıf çatışması hala son bulmamış ve sınıflı toplum hala devam etmektedir. Bu diktatörlüğün amacı proletaryaya karşı mücadele potansiyelini elinde bulunduran burjuvaziye tamamen devredışı bırakmaktır. Proletaryayı iktidar mücadelesine Komünist partisi temsil etmektedir.

Bir sonraki aşamada, eskisi gibi mücadele sözkonusu değildir. Özel mülkiyete son verildiğinden insanın insan tarafından sömürüsü de ortadan kalkmıştır [2, s. 873; 16, s. 436]. Henüz mutlak eşitlik gerçekleşmemiş ve herkese ihtiyacına göre ilkesi tam olarak uygulanmamaktadır [14, s. 316]. Eski toplumun kalıntıları yer yer kendini göstermektedir. Birey, yaptığı iş karşılığında bir belge alır ve bunu kendi ihtiyaçlarını karşılama adına kullanmaktadır. Sınıf ve devlet ortadan kalktığı son aşamadaysa, insanlar daha mutlu bir yaşama kavuşacaklardır. Sınıfsız bir toplum oluşacağı için, geçim kaynağı çalışarak elde edilecektir. Devlet de zamanla eriyip gidecek, onun yerini üretim araçlarını işleten ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayan gönüllü bir yönetim alacaktır. Komünizmin üst aşamasında üretim güçleri gelişmiş, üretim ve değerlerin dağılımı, kendiliğinden düzenleneceği için de devlete gerek kalmayacaktır [14, s. 324].

Komünist toplumun belli başlı özellikleri sınıfsız bir toplum olacak ve insan sömürüsüne son verilecektir. Üretici güçlerin gelişimi engellenmeyecek ve toplum bireyin ihtiyacına göre düzenlenecektir. İnsanların çalışması da ihtiyaca yönelik olacaktır. Kafa ve kol emeği arasındaki ayrım son bulacaktır. Kısaca Marx'ın da deyimiyle: “Komünizm insanın gerçek kurtuluşu olacaktır. Sadece devlet ya da dinden kurtuluş olmayacaktır. İnsana kendi gerçek özünü geri verecek temel bir kurtuluş olacaktır”

[15, s. 55]. Marx`a göre insan sürecin sonunda kendini gerçekleştirerek mutlu ve huzurlu bir yaşama kavuşacaktır.

Sonuç

Devletin ortaya çıkış nedenindeki en önemli faktör Platon, Aristoteles için insanların gereksinimi karşılamak, Augustinus ve Locke`a göre yargılamak, Hobbes ile Rousseau`ya göre egemen gücü oluşturmak ve elde tutmak, Marx`a göreyse yabancılaşma ve üretim araçlarını elinde tutanları koruyup kollayan ve mevcut düzeni sürdürmeye çalışan oluşum olarak kendini göstermektedir. Kısaca düşünürlerin ileri sürdüğü görüşlerden yola çıkarak devletin oluşum amacını insanların ihtiyaçlarının karşılanması olarak yorumlamak mümkündür. İster korku, güvensizlik, cezalandırma ve yargılama, ister iyi yaşamı sağlama olsun, tüm bunlar insanların birleşerek toplumsallaşmasına gerek duydukları etkenlerdir. Adıgeçen düşünürlerden bir tek Marx ve Rousseau devleti diğerlerine göre farklı yorumlamıştır. Marx`ın görüşlerinin bu şekilde oluşmasına neden mevcut iktisadi koşullardır. Çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesinde baskı aracı olan devlet, devrimden sonraki aşamalarda baskı aracının misyonunun devam ettirmektedir. Marx`a göre bazı sistem veya planları gerçekleştirmenin yolu budur. Rousseau ise doğallıktan ayrılma olarak kendini gösteren devletin varlığını sivil toplumsallaşma olarak görmektedir.

Eski çağdan modern döneme kadar devletin oluşumu ve onun toplumdaki insanlara karşı olan tutumu büyük bir değişim göstermiştir. Düşünürlerin kurguladıkları devlet ilk olarak varoluş amacına göre, sonra yönetici ve yönetilenin toplumdaki yerlerine göre dönüşüm geçirmiştir. Böylece yönetimin meşruluğu Tanrı kaynaklı olmaktan, toplum üyelerinin isteği ve onayına doğru eğilim göstermiştir. İster sonuç olarak, isterse araç olarak devletin varlığı insanların beraber yaşamının sonucudur ve en önemli görevi de rahat ve karmaşadan uzak bir toplumu oluşturmak ve korumaktır. Bu amaç doğrultusunda ideale varmak her zaman insanoğlunun en önemli gayesi olmuştur.

Kaynakça / References

1. Platon. *Devlet*. İstanbul: İşbankası Kültür yayınları; 2014. (In Turkish)
2. Cevizci Ahmet. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say; 2012. (In Turkish)
3. Aristoteles. *Politika*. İstanbul: Remzi; 2009. (In Turkish)
4. Bıçak Ayhan. *Felsefenin Kuruluşu*. İstanbul: Dergah; 2015. (In Turkish)
5. Saint Augustine. *The City of God Against The Pagans*. Volume III (Books VIII–XI). London: Harvard University Press; 1968.
6. Saint Augustine. *The City of God Against The Pagans*. Volume II (Books IV–VII). London: Harvard University Press; 1965.
7. Hobbes Thomas. *Leviathan*. İstanbul: YKY; 2001. (In Turkish)
8. Locke John. *Sivil Toplumda Devlet-Uygur Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*. İstanbul: Metropol; 2002. (In Turkish)
9. Bıçak Ayhan. *Tarih Felsefesinin Oluşumu*. İstanbul: Dergah; 2004. (In Turkish)
10. Ağaoğulları M. A., Zabcı F. Ç., Ergün R. *Kral Devletten Ulus Devlete*. Ankara: İmge; 2009. (In Turkish)

11. Rousseau J. Jacques. *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*. İstanbul: Say; 2004. (In Turkish)
12. Rousseau J. Jacques. *Emile*. İstanbul: Babil; 2003. (In Turkish)
13. Carnoy Martin. *Devlet ve Siyaset Teorisi*. Ankara: Dipnot; 2015. (In Turkish)
14. Göze Ayferi. *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta; 2015. (In Turkish)
15. Marx Karl. *1844 el yazmaları*. Ankara: Sol; 2005. (In Turkish)
16. Bora Erdağı. *“Karl Heinrich Marx” Siyaset Felsefesi Tarihi-Platon`dan Zizek`e*. Ankara: DoğuBatı; 2014. (In Turkish)

Yazar hakkında bilgi

Pasha Guluzade, Ph. D, öğretim görevlisi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye Cumhuriyeti; öğretim görevlisi, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Bakü, Azerbaycan Cumhuriyeti.

Information about the author

Pasha Guluzade, Ph. D, lecturer, İstanbul University, İstanbul, Republic of Turkey; lecturer, Azerbaijan State University of Economics, Baku, Republic of Azerbaijan.

Информация об авторе

Паша Гулузаде, Ph. D, преподаватель, Стамбульский университет, Стамбул, Турецкая Республика; преподаватель, Азербайджанский государственный экономический университет, Баку, Азербайджанская Республика.

Çıkar Çatışması Açıklaması

Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Conflicts of Interest Disclosure

The author declares Conflicts of Interest Disclosure.

Раскрытие информации о конфликте интересов

Автор заявляет об отсутствии конфликта интересов.

Makale bilgisi

Alındı: 18 Şubat 2019

İncelendi: 6 Mart 2019

Kabul edildi: 8 Mart 2019

Article info

Received: February 18, 2019

Reviewed: March 6, 2019

Accepted: March 8, 2019

Информация о статье

Поступила в редакцию: 18 февраля 2019 г.

Одобрена рецензентами: 6 марта 2019 г.

Принята к публикации: 8 марта 2019 г.